

***Quo vadis, italijanščina?* Položaj italijanščine v slovenski družbi in sistemu vzgoje in izobraževanja**

Jana Kenda

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za romanske jezike in književnosti

V prispevku so predstavljeni položaj italijanščine v družbi in sistemu vzgoje in izobraževanja ter vidiki poučevanja v vsej izobraževalni vertikali. Država je uradno zagotovila pravično možnost do učenja italijanščine tako v dvojezičnem okolju kot tudi tam, kjer se zaradi bližine meje populacija srečuje s tem jezikom v vsakdanjem življenju in vzdržuje stik z italijansko kulturo, navsezadnje pa tudi v predelih Slovenije, kjer jo enačimo z večino ostalih *tujih* jezikov, ki jih zaznamuje raba pretežno le v šolskem, študijskem ali poslovnem okolju. A vendarle podatki kažejo na padec zanimanja za izbiro italijanščine v šolstvu in na opazno nižanje ravni znanja, ne glede na dolžino procesa učenja in situacijo v preteklosti. Prispevek poskuša orisati razloge za ta negativni trend.

Ključne besede: italijanščina kot drugi in tuji jezik, poučevanje italijanščine v izobraževalni vertikali, Italianistika na Slovenskem, izbirni predmeti v OŠ in SŠ

Vengono presentati la posizione dell'italiano nella società e nel sistema educativo di istruzione e formazione sloveno nonché gli aspetti del suo insegnamento nelle istituzioni scolastiche. Lo stato ha ufficialmente provveduto a garantire pari opportunità per imparare l'italiano sia sul territorio a statuto bilingue dove, grazie alla vicinanza del confine, la popolazione è in contatto quotidiano con la cultura e la lingua italiane, sia nelle altre parti della Slovenia, dove l'italiano ha lo status di lingua *straniera* ed è perciò confinato ad un uso prevalentemente scolastico e/o professionale. Tuttavia, i dati dimostrano un calo di interesse per l'italiano come materia a scelta nelle istituzioni scolastiche e una marcata riduzione del livello di conoscenza, indipendentemente dalla durata del processo di apprendimento e in confronto con la situazione nel passato. In questa sede si è cercato di delineare le ragioni di questa tendenza negativa.

Parole chiave: italiano come lingua seconda e lingua straniera, insegnamento dell'italiano nelle istituzioni scolastiche, Italianistica in Slovenia, materie a scelta nelle scuole primarie e secondarie

The paper presents the position of Italian in Slovenian society and system of education, as well as certain aspects of teaching it within educational institutions. The state has officially ensured equal opportunities to learn Italian both in the bilingual territory where, thanks to the proximity of the border, the population is in daily contact with Italian culture and language, and in the other parts of Slovenia where Italian has the status of a *foreign* language, and is therefore confined to a predominantly scholastic and/or professional use. However, the data show a decrease in interest in Italian as a subject of choice at schools, and a marked reduction in the level of knowledge, regardless of the length of the learning process and in comparison with the situation in the past. The paper tries to outline the reasons for this negative trend.

Keywords: Italian as second and foreign language, Italian in schools, Italian Studies in Slovenia, languages as elective classes at schools

1 Uvod

V naboru jezikov, ki jih obravnavajo prispevki v tej monografiji, je italijanščina (poleg madžarščine) drugačna od ostalih. Razlog za to trditev leži v dejstvu, da je iz slovenske perspektive ni mogoče definirati enoznačno, denimo kot ostale *tuje* jezike, o katerih je beseda, saj opredelitev njenega položaja v družbi in sistemu vzgoje in izobraževanja zahteva predstavitev nekaterih zgodovinskih, družbenih in političnih dejstev. Vpogled v različnost položajev, ki jih italijanščina uživa v slovenskem kulturno-političnem okolju, bo prispeval k razumevanju raznovrstnosti v percepciji, stopnje rabe in odnosa, ki ga imajo slovenski državljani do tega jezika.

2 Zgodovina poučevanja italijanščine na Filozofski fakulteti

Jezik prvih zahodnih sosedov je bil slovenski družbi znan že dolgo pred nastankom izobraževalnih institucij, na katerih so italijanščino pozneje poučevali. Kot dokaz, da jo je vsaj visoka družba 18. stoletja dodobra razumela, Skubic (2010: 37) navaja dejstvo, da so v ljubljanskih gledališčih predvajali komedije Carla Goldonija kar v originalu. Poleg tega je bila italijanščina eden izmed učnih jezikov v višji gimnaziji v času Ilirskih provinc (1809–1811), vendar je od l. 1848, ko je že slaba štiri desetletja v vlogi učnega jezika nastopala nemščina, v gimnaziji tako kot francoščina pridobila status neobveznega predmeta. Toda do ustanovitve Univerze v Ljubljani l. 1919 in istočasnega nastanka Oddelka za romanske jezike, učiteljev za italijanski jezik ni izobraževala nobena institucija na Slovenskem. Kot začetek italijanističnih študij na ljubljanski univerzi tako beležimo imenovanje Stanka Lebna

za lektorja za italijanski jezik v akad. l. 1937/38 (Kalenič idr. 2009: 346). Po obisku znanega italijanskega jezikoslovca Mattea Bartolija, ki se je oktobra l. 1940 odzval na vabilo Frana Ramovša in predaval o italijanskem jezikoslovju, se je vodstvo fakultete odločilo imenovati Lebna za docenta za italijanski jezik in Antona Grada za privatnega docenta. Poleg njiju je kot honorarni predavatelj italijanskega jezika in književnosti takrat deloval tudi Evelino Gasparini.

Med italijansko okupacijo je bilo Filozofski fakulteti ukazano poskrbeti za okrepitev predavanj italijanske zgodovine, jezika in književnosti za vse študente ter urediti izvolitve lektorjev italijanščine za druge fakultete, po kapitulaciji Italije l. 1943 pa so se razmere na fakulteti vrnile v stanje pred okupacijo (»odpadle so vse obveznosti glede študija italijanskega jezika, zgodovine in književnosti«, Skubic 2010: 44).

Po vojni je ljubljanska italijanistika veliko pridobila s prihodom Stanka Škerlja, ki je do l. 1946 deloval na beograjski Filozofski fakulteti. Škerlj je okreplil študij italijanskega jezikoslovja skozi delovanje na področju italijanske dialektologije (predvsem beneških narečij) in skladnje. Njegovo poslanstvo je najprej nadaljeval Mitja Skubic na področju študija beneških narečij, pozneje pa Tjaša Miklič na področju študija italijanske skladnje. Na katedri za italijansko književnost sta Stanka Škerlja nasledila Niko Košir, uveljavljeni književni prevajalec ne samo italijanskih, temveč tudi španskih in francoskih piscev, ter Atilij Rakar, poznavalec starejše, baroške in tržaške italijanske književnosti. Sestavni del učiteljskega kadra predstavljajo tudi lektorji, tako domači kot italijanski, ki jih že desetletja finančno in kadrovsko podpira italijanska vlada, ter predavatelji na področju didaktike italijanskega jezika.

3 Italijanščina v slovenski družbi in sistemu vzgoje in izobraževanja

3.1 Italijanščina kot drugi jezik

V Slovenski Istri živijo pripadniki avtohtone italijanske manjšine.¹ Italijanska narodna skupnost (INS) je že v času SFRJ uživala celovito zaščito manjšinskih pravic, po razpadu skupne države pa je tudi Republika Slovenija tako italijanski

1 Avtohtono italijansko prebivalstvo živi na območju celotne Istre, tako v slovenskem kot tudi hrvaškem delu, ter na Reki. Ob razpadu Jugoslavije l. 1991 in po nastanku nove državne meje med Slovenijo in Hrvaško je bila italijanska narodna skupnost politično in posledično administrativno razdeljena. Večji del te skupnosti je pripadel Hrvaški, manjši pa Sloveniji.

kot madžarski narodni skupnosti v *Temeljni ustavni listini o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije* (U. L. RS, št. 1-4/91-I) zagotovila vse pravice iz ustave RS in mednarodnih pogodb (Mikolič idr. 2016: 24; Burra in Debeljuh 2013: 23). Pravice INS tako obsegajo vsa področja javnega življenja na narodnostno mešanem območju občin Izola, Koper in Piran: dvojezične napise, dvojezično poslovanje v vseh podjetjih in javnih ustanovah (vsaj zakonsko, čeprav se ta pravica ne izvaja vedno), zagotovljeno število predstavnikov skupnosti v občinskih organih in v slovenskem parlamentu ter pravico do veta na vprašanja, ki zadevajo INS. Poleg navedenega na območju Slovenske Istre, kjer je italijanščina poleg slovenščine uradni jezik (oz. *drugi jezik*), *Ustava RS* zagotavlja pripadnikom manjšin pravico do vzgoje in izobraževanja v njihovem jeziku, *Zakon o osnovni šoli* in *Zakon o gimnaziji* pa določata, da se učenci v šolah s slovenskim učnim jezikom obvezno učijo italijanščine od 1. razreda do zaključka srednješolskega izobraževanja.

3.2 Italijanščina kot tuji jezik

Zunaj območja Slovenske Istre je italijanščina obravnavana kot *tuji jezik*, vendar obstajajo velike razlike med obmejnimi območjem v zahodnem delu države in ostalimi predeli države. V zahodni Sloveniji se namreč populacija srečuje z italijanščino v vsakdanjem življenju (trgovine, hoteli, restavracije, aktivnosti v prostem času) in vzdržuje stik z italijansko kulturo (javna občila, kinematografija, glasba, literatura, kulinarika) zahvaljujoč bližini in veliki fluktuaciji obmejnega prebivalstva v obeh smereh. Čeprav ima italijanščina v tem predelu status tujega jezika, navzočnost italijanskih govorcev ter ekonomska in kulturna povezanost tega dela Slovenije s sosednimi predeli Italije dajejo italijanščini veliko uporabno vrednost. V ostalih predelih Slovenije se italijanščino lahko enači z večino ostalih *tujih* jezikov, ki jih zaznamuje raba pretežno le v šolskem, študijskem ali poslovnem okolju.

3.3 Italijanščina v sistemu vzgoje in izobraževanja

3.3.1 Osnovna in srednja šola

Na narodnostno mešanem območju Slovenske Istre je možno obiskovati tri vrtce, tri osnovne in tri srednje šole z italijanskim učnim jezikom, ki so odprti vsem zainteresiranim učencem, ne glede na njihovo etnično pripadnost. Vzgojitelji in učitelji na teh izobraževalnih institucijah so praviloma pripadniki italijanske narodne

manjšine; za tiste med njimi, ki želijo učiti v osnovni šoli, je na voljo prilagojen študijski program Razredni učitelj na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.

V šolah s slovenskim učnim jezikom v Slovenski Istri je italijanščina obvezni predmet od 1. razreda do splošne oz. poklicne mature. V vsakem od triletij v OŠ ji je namenjeno po 210 ur (v skupnem seštevku 630 ur), v strokovni gimnaziji 420, v splošni pa 350 ur. Presenetljiva je razlika med urami, ki so predvidene za pouk italijanskega jezika v strokovni gimnaziji, v primerjavi s splošno gimnazijo. Takšno nesorazmerje, ki se ga poskuša že leta brezuspešno uskladiti, ni v skladu z obsegom in stopnjo zahtevnosti splošne mature, zlasti na višji ravni,² saj bi učenci za priprave nanjo potrebovali več ur. Vsekakor pa kurikulum za gimnazije na narodno mešanem območju Slovenske Istre predvideva dve vrsti programa italijanščine, in sicer:

1. *nadaljevalni program* za dijake z narodno mešanega območja, ki so v OŠ obiskovali obvezen program italijanščine kot drugega jezika (v obsegu 630 ur), ali za dijake, ki se samostojno odločijo za ta program, kljub temu da niso obiskovali obveznega programa v OŠ, so pa pridobili znanje italijanščine na drugačen način (bivanje v tujini, jezikovni tečaji ipd.);
2. *začetni program* za dijake *i)* s področij, ki niso opredeljena kot narodno mešana, *ii)* ki niso imeli italijanščine v OŠ, *iii)* ki so se učili italijanščine kot izbirnega predmeta v zadnji triadi OŠ, *iv)* ki so sicer obiskovali pouk italijanščine kot drugega jezika na narodno mešanem območju, a zaradi različnih razlogov ne v vseh treh triadah.

V ostalih predelih Slovenije, kjer ima italijanščina status tujega jezika, jo učenci lahko izberejo v tretjem triletju OŠ kot obvezni ali neobvezni izbirni predmet in/ali šele v gimnaziji oz. strokovni šoli, saj ima italijanščina v gimnazijskem programu status drugega ali tretjega tujega jezika. Omeniti velja, da kontinuiteta učenja italijanščine kot tujega jezika v šolski vertikali večinoma ni zagotovljena, kar posledično pomeni, da se učenec, ki obiskuje program italijanščine v OŠ v kateremkoli možnem obsegu ur, razen na narodno mešanem območju Slovenske Istre, v 1. letniku SŠ jezika začneja učiti od začetka.

Sledi razpredelnica s ponazoritvijo fonda ur za italijanščino kot tuji jezik (povzeto po Šečerov in Zorman 2009: 7):

2 Glede na rezultate projekta *Umestitve nacionalnih izpitov iz italijanščine v skupni jezikovni okvir*, izvedenega v okrilju Državnega izpitnega centra, stopnja zahtevnosti poklicne mature in splošne mature na osnovni ravni dosega raven B1, splošne mature na višji ravni pa raven B2 (prim. Bitenc Peharc 2017).

Zadnje triletje OŠ		Moduli tujega jezika – gimnazijski program				
Št. ur	210 ur	70 ur	140 ur	210 ur	280–315 ur	350–420 ur
Položaj jezika	drugi tuji jezik	tretji tuji jezik	tretji tuji jezik	tretji tuji jezik	tretji tuji jezik	drugi tuji jezik, začetna ali nadaljevalna raven (nadaljevanje učenja iz OŠ) ³

Tabela 1: Italijanščina kot tuji jezik

Statistični podatki⁴ kažejo rast števila dijakov, ki se italijanščine učijo v OŠ, in sicer se je v skupnem seštevku število v obdobju l. 2006–2018 povečalo s 6357 na 8747. Ko pa podatke preučimo glede na zgoraj omenjene položaje italijanščine, opazamo različne trende. Na narodnostno mešanem območju Slovenske Istre beležijo stalno rast tako v dvojezičnih šolah (oz. šolah z italijanskim učnim jezikom) kot v osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom: v prvih se je število dijakov s 372 (2006) v l. 2018 povečalo za dobrih 60 % (597), v drugih pa s 4526 (2006) za dobrih 27 % (5798, l. 2018). Ti podatki so sicer spodbudni, vendar kažejo več ali manj sliko rasti populacije na tem območju, saj gre za obvezni predmet, ki ga mora obiskovati vsak osnovnošolec v treh dvojezičnih občinah v Slovenski Istri. Toda podatki, ki govorijo o zanimanju za italijanščino kot izbirni predmet, kažejo bolj zaskrbljujočo sliko: število dijakov se je dobesedno prepolovilo: s 1459 (2006) na 781 (2018). Ta razlika se sicer prelevi v pozitivno, ko upoštevamo dvig zanimanja za italijanščino kot neobvezni izbirni predmet: od l. 2014, ko je to opcijo izbralo 524 dijakov, je l. 2018 zabeleženih 1571.

3 Kot rečeno, kontinuiteta po vertikalni je uresničena v redkih primerih, poleg tega pa ne vsako šolsko leto.

4 Za posredovane statistične podatke o številu dijakov, ki se na slovenskih osnovnih in srednjih šolah učijo italijanščine, se zahvaljujem ge. Nataši Kabaj Bavdaž iz Zavoda za šolstvo RS.

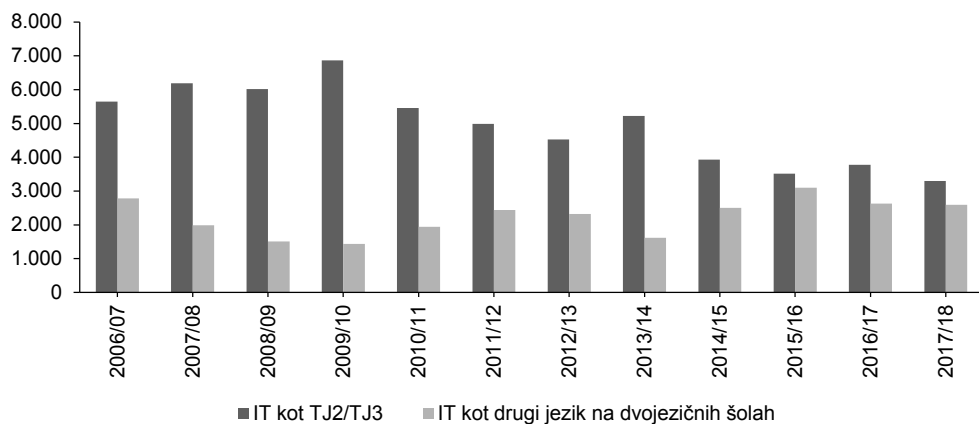
Šolsko leto	OIP	NIP	IT v šolah z ital. učnim jezikom	IT kot drugi jezik	IT TJ2	Skupaj
2006/07	1459		372	4526	0	6357
2007/08	1564		369	4528	0	6461
2008/09	1115		365	4595	101	6176
2009/10	1037		389	4603	208	6237
2010/11	1060		402	4658	311	6431
2011/12	1099		411	4708	344	6562
2012/13	1164		426	4756	377	6723
2013/14	1143		427	4873	387	6830
2014/15	1083	524	447	5089	248	7391
2015/16	996	1104	464	5298	99	7961
2016/17	1005	1560	477	5475		8517
2017/18	830	1707	564	5607		8708
2018/19	781	1571	597	5.798		8.747

Tabela 2: Italijanščina v OŠ

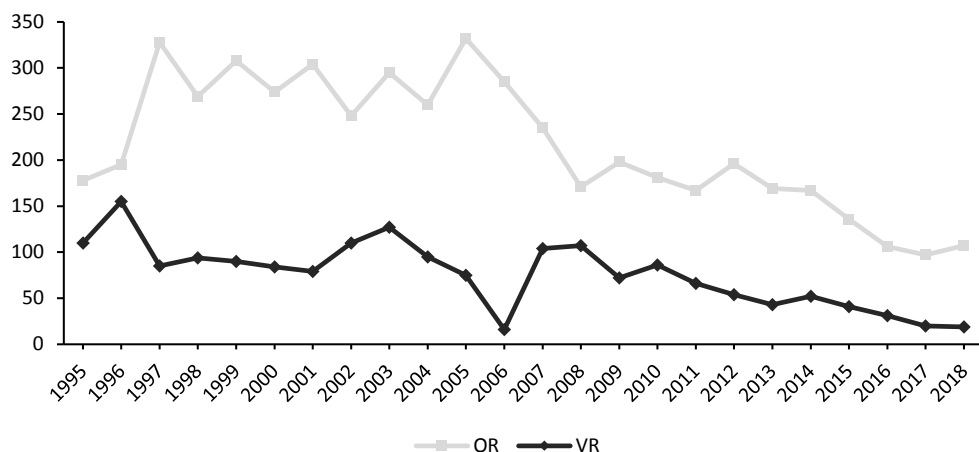
Padec zanimanja za učenje italijanščine se odraža tudi v številu dijakov, ki jo izbirajo kot drugi ali tretji jezik v SŠ. V časovnem obdobju 2006–2017 se je število zmanjšalo za okoli 42 % (s 5650 na 3298), medtem ko krivulja, ki prikazuje stanje na dvojezičnem območju Slovenske Istre, kljub vzponom in padcem vendarle kaže na dokajšnjo stabilnost. Skupno število dijakov, ki se učijo italijanščine kot drugega ali tujega jezika, tako variira med 8 % in 9,3 % celotne srednješolske populacije.

Analiza podatkov⁵ o številu kandidatov, ki so izbrali italijanski jezik na splošni maturi, priča o dokaj alarmantnem stanju: medtem ko se je za osnovno raven v letih 1997 in 2005 odločalo kar 328 oz. 332 dijakov, kar je največ od začetka splošne mature l. 1995, je število kandidatov l. 2008 padlo pod 200 ter nadaljevalo negativni trend vse do l. 2017, ko se je znižalo celo pod 100. Situacija na višji ravni je celo slabša: l. 2018 je bilo skoraj šestkrat manj kandidatov (19) kot začetnega l. 1995 (110).

5 Vir vseh podatkov v članku, ki se nanašajo na splošno maturo, je Državni izpitni center. Informacije so dostopne na: https://www.ric.si/splсна_matura/statisticni_podatki. (30. 7. 2019)

Graf 1: Italijanščina v SŠ

Graf 2: Italijanščina na splošni maturi

3.3.2 Italijanščina na slovenskih univerzah

Študij italijanskega jezika in književnosti je možen na Oddelku za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani kot prvostopenjski dvopredmetni in dvopredmetni magistrski nepedagoški in pedagoški študij ter v okviru študijskega programa Italijanistika na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem. Na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete je možno študirati prevajanje na študijski smeri slovenščina-angleščina-italijanščina v okviru prvostopenjskega enopredmetnega in drugostopenjskega enopredmetnega magistrskega študija. Poleg že omenjenega

prilagojenega študijskega programa Razredni učitelj za učitelje italijanske manjšine na dvojezičnih osnovnih šolah na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem je predviden tudi program izpopolnjevanja za poučevanje italijanščine na zgodnji stopnji šolanja. Italijanščina kot jezik stroke je prisotna v obliki izbirnega ali obveznega predmeta na Fakulteti za družbene vede in Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani ter na Fakulteti za turistične študije Univerze na Primorskem.

Spodnja tabela vsebuje podatke o redno in ponovno vpisanih v 1. letnik programa Italijanski jezik in književnost na Filozofski fakulteti UL za devet generacij pred uvedbo bolonjskega študija 1. 2009/10 in deset po uvedbi:

Akademsko leto	Redno vpisani	Ponovno vpisani	Akademsko leto	Redno vpisani	Ponovno vpisani
2000/01	48	/	2009/10	44	19
2001/02	47	/	2010/11	46	14
2002/03	53	/	2011/12	43	23
2003/04	45	/	2012/13	37	17
2004/05	65	/	2013/14	44	5
2005/06	48	/	2014/15	27	15
2006/07	57	/	2015/16	30	14
2007/08	41	/	2016/17	25	7
2008/09	52	/	2017/18	27	6

Tabela 3: Vpisani v 1. letnik, FF UL

4 Realno stanje

V prejšnjem poglavju je predstavljeno stanje v zvezi s položajem, ki ga ima italijanski jezik na Slovenskem. Iz navedenih podatkov gre sklepati, da je država, oz. njeni pristojni resorji, uradno zagotovila pravično možnost do učenja italijanskega jezika v vseh zgoraj navedenih različicah (kar se nanaša predvsem na različne fonde ur in programe), a vendarle podatki kažejo na zmanjšanje števila tistih dijakov, ki imajo možnost izbire italijanščine v konkurenci z drugimi tujimi jeziki in, po mnenju pedagoškega kadra v OŠ in SŠ, predvsem na opazno nižanje ravni znanja italijanskega jezika, ne glede na dolžino procesa učenja tega jezika in upoštevanje pretekle situacije. Ker so me zanimali razlogi za ta negativni trend, sem prosila

profesorice⁶ italijanskega jezika v OŠ in SŠ, da mi prek odgovorov na vprašalnik pomagajo priti do zaključkov. Anketiranke sem povabila, da podajo svoja mnenja glede ravni predznanja in motivacije njihovih učencev, položaja italijanskega jezika v njihovi regiji, v izobraževanju in med mladimi, ter da opredelijo sodelovanje tako med samimi italijanisti v vsej izobraževalni vertikali kot tudi sodelovanje s pristojnimi institucijami. Moja odločitev, da se osredotočim natančno na te teme, izhaja iz neformalnih pogovorov, ki sem jih v svojem mandatu predsednice Društva učiteljev italijanskega jezika Slovenije (DUIS), med letoma 2012 in 2019, večkrat imela s številnimi člani. Odgovore profesorice povzemam v naslednjih razdelkih.

4.1 Osnovne šole

Z odgovori na vprašalnik je sodelovalo sedem profesorice, ki učijo v osnovnih šolah na Goriškem in v Obalno-kraški regiji (dve učita manj kot 5 let, vse ostale pa med 15 in 25 let). Vse predznanje italijanščine svojih učencev ocenjujejo kot pomanjkljivo, predvsem v Obalno-kraški regiji (kjer se učenci srečujejo z italijanščino že v vrtcu), le v redkih primerih imajo nekateri več predznanja. Po besedah učiteljic se v primerjavi s prejšnjimi generacijami izredno pozna pomanjkanje vpliva italijanske televizije, ki je včasih predstavljala močan vir stika z jezikom (do nekaj desetletij nazaj je italijanska televizija predvajala bistveno več risank in televizijskih programov za mlade kot domača, do mednarodnih televizijskih kanalov pa v tistem času nismo imeli dostopa), danes pa jo močno izrivajo programi in televizijski kanali v angleškem jeziku. Obenem profesorice soglasno ocenjujejo kot pomanjkljivo delo v vrtcih (»zelo sporadično, brez kontinuitete«) ter pogrešajo »bolj sistematičen pristop« k učenju jezika. Kar zadeva motivacijo, menijo, da gre predvsem za »prisilo staršev« ter da izbirnost negativno vpliva na motivacijo: italijanščina je izbirni predmet, pri katerem učenci težje dosežejo visoko oceno kot pri drugih izbirnih predmetih (športne in likovne delavnice v tem smislu zahtevajo manj truda za dobro oceno).

Eno izmed najbolj izpostavljenih težav, s katero se srečujejo v osnovnih šolah v Obalno-kraški regiji, povzroča sprememba strukture prebivalstva, ki smo ji priča v zadnjih dobrih dveh desetletjih. Na tem dvojezičnem območju je namreč prišlo do številnega priseljevanja, deloma iz ostalih slovenskih regij deloma iz tujine, denimo iz prostorov bivše skupne države, predvsem zaradi posledic vojne na Balkanu (1991–1995), v zadnjih letih pa tudi iz drugih držav (Rusija, Ukrajina, Albanija,

6 Ker skupino v celoti sestavljajo profesorice italijanskega jezika, bom v nadaljevanju obdržala ženski spol.

Bližnji vzhod). Priseljske družine seveda izhajajo iz drugačnih kulturnih sredin in pri priseljevanju vstopajo v prostor, ki zaradi zgodovinskih in družbenih dejstev narekuje učenje italijanščine v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom. Za te družine je italijanščina tuji jezik, ki na noben način ni povezan z njihovo tradicijo, kulturo ali okoljem, iz katerega izhajajo. Poleg tega se otroci iz teh družin vključujejo v slovenski izobraževalni sistem v različnih razredih, kar pomeni, da vsak ob svojem času vstopajo v skupine, v katerih srečujejo dijake, ki se tega jezika učijo že leta ali ki ta jezik uporabljajo celo v družinskem krogu. Tako iz odgovorov na vprašalnik ugotavljam, da so na tamkajšnjih šolah prisiljeni oblikovati posebne skupine za poučevanje italijanščine za učence s statusom priseljence, da bi jim ponudili dodatno pomoč pri premostitvi velikih razlik v znanju glede na njihove vrstnike. Ena izmed profesorice zato omeni, da izvajajo individualen oz. prilagojen pouk ter pripomni: »Gradivo učitelj ustvarja sam, fleksibilnost je nujna za sodobne generacije učencev in dijakov, prav tako diferenciacija in individualizacija.« Kot kaže, v teh šolah nujno potrebujejo delovno mesto za učitelja za poučevanje migrantov; na eni izmed šol so zadevo rešili z dodatno ponudbo tečaja italijanščine (dve leti 1 uro/teden).

Če po eni strani profesorice osnovnih šol poudarjajo pomen in uporabno vrednost italijanščine v obmejnih regijah Slovenije, ocenjujejo, da mlade privlačijo drugi tuji jeziki, predvsem angleščina, ki po mnenju mladih zadošča, zato niso pripravljene vložiti dodatnega navora v učenje jezika, ki se jim ne zdi pomemben: »prevladuje angleščina in angleška kultura, siromašenje, nezanimanje za italijansko popularno sceno (pevci, youtuberji ipd.)«, ravno zato, ker »ima večina učencev v OŠ v italijanščini težave z razumevanjem ter govornim in pisnim sporočanjem«, postaja spremljanje trendovske in pop kulture bolj zahtevno in zato manj zanimivo.

4.2 Srednje šole

Na vprašalnike o stanju v srednjih šolah je odgovorilo 14 profesorice, med njimi tri učijo italijanščino na ljubljanskih srednjih šolah, ostale pa na Goriškem in v Obalno-kraški regiji. Vpogled v razlike med njihovimi odgovori je zelo koristen, ker imajo njihovi dijaki drugačne predpogoje učenja italijanščine in zelo različno raven predznanja pred vstopom v srednjo šolo. Vse tri profesorice, ki učijo v ljubljanskih srednjih šolah, poročajo, da se dijaki vpisujejo v veliki večini brez kakršnegakoli predznanja, kar je razumljivo, saj v ljubljanskih osnovnih šolah

italijanščino ponujajo le ponekod in redkokdaj.⁷ Medtem pa profesorice iz Obalno-kraške regije, ki zaradi objektivnih razlogov upravičeno pričakujejo⁸ določeno raven predznanja po devetih (ali več) letih učenja italijanščine, soglasno izražajo razočaranje nad pomanjkljivim ali zelo pomanjkljivim predznanjem:

Predznanje: zelo slabo, veliko dijakov v prvem letniku ne dosega ravni A2, izjema so tisti, ki gledajo italijansko TV. Večina dijakov ne zmore minuto govoriti ali pisati v italijanščini o poljubno izbrani temi. Težave imajo predvsem pri tvorjenju povedi, tudi če poznajo besedišče, ki naj bi ga v povedi uporabili.

Te profesorice poročajo o velikih težavah dijakov pri vključevanju v pouk italijanščine (predvsem v skupinah z nadaljevalnim programom), saj je njihovo znanje tako šibko, da je v veliko primerih nemogoče izvajati pouk po veljavnem učnem načrtu.

Glede motivacije so odgovori profesoric raznovrstni: izkušnje nekaterih kažejo na »zadovoljivo« ali »dobro« motivacijo; ena od profesoric iz Ljubljane pravi, da je celo »visoka – sploh v manjših skupinah«, medtem ko večina meni, da je »nizka oz. slaba«, predvsem glede na razmerje med trudom, ki ga dijaki morajo vložiti v učenje, in njihovim dojetanjem koristnosti tega jezika (ta problem je prisoten predvsem v Obalno-kraški regiji) v primerjavi denimo z angleščino: »Večina ljudi se sicer zaveda pomembnosti znanja italijanščine praktično na vseh področjih trga dela, toda hkrati je preveč prisotno mnenje, da z znanjem angleščine lahko to potrebo presežejo.« Srednješolske profesorice izražajo nezadovoljstvo s pomanjkanjem učinkovitega sodelovanja tako s kolegi italijanisti kot z institucijami. Kolegice iz Obalno-kraške regije tudi pojasnijo, da dobro sodelujejo samo z Zavodom za šolstvo, o stikih z italijansko skupnostjo pa pravijo: »Italijanska skupnost je rigidna, stiki so le, če jih mi poiščemo. Do sedaj so se vedno odzvali, a nikoli ni bilo iniciativ z njihove strani.« Pogrešajo več pobud z njihove strani, da bi povečali zanimanje za znanje italijanščine v njihovi regiji, toda »trenutna situacija ne kaže, da bi si želeli kakšnega izboljšanja«.

Dokaj kritični in konkretni so odgovori na vprašanje, od česa je odvisna izbira italijanščine kot učnega predmeta na šoli.⁹ Poleg osebnega zanimanja je večinoma

7 Izjema je OŠ Ivana Cankarja na Vrhniki, kjer italijanščino kontinuirano poučujejo že slabi dve desetletji.

8 Pričakovana raven znanja italijanskega jezika ob koncu obveznega šolanja na narodnostno mešanem območju Slovenije je A2 do B1 (prim. Sečerov in Zorman 2009: 28).

9 Tukaj so bili seveda izvzeti odgovori profesoric iz Obalno-kraške regije, kjer je italijanščina obvezni predmet.

izbira odvisna »od podpore ravnatelja«, ki se prilagaja povpraševanju (za vpis), v glavnem pa je po njihovih besedah nabor izbirnih predmetov odvisen le od kadrovske zasedbe na šoli.

Glede položaja italijanščine v regiji in državi na splošno profesorice iz Obalno-kraške regije menijo, da »ima uradno velik pomen, v praksi pa majhen«, ter da

zadnjih približno 15 let zelo pada tako znanje kot tudi zavedanje njene koristnosti. Dvojezičnost v regiji ni več dejanska, temveč le formalna. Večina prodajalcev, uradnikov in ostalih poklicev, ki imajo stik s pripadniki italijanske skupnosti v Sloveniji in z Italijani, ne govori italijansko. Italijansko pa še vedno dobro govorijo generacije nad 35-40 let, ki so vedno živele tu.

Ko obravnavamo stanje v srednjih šolah, moramo nameniti nekaj besed tudi maturi. Številčni podatki, navedeni v razdelku 2.3.1, kažejo na občutno znižanje zanimanja za prijavo na splošno maturo iz italijanskega jezika. Profesorice ocenjujejo, da obstaja niz razlogov, ki temu botrujejo. Zaradi vseh zgoraj navedenih razlogov se učenje italijanščine pogosto odvíja na nekontinuiran način, posebej v Obalno-kraški regiji zaznavajo nižanje ravni znanja predvsem pri dijakih, ki se italijanščine učijo od vrtca, v srednjo šolo pa vstopajo z bistveno nižjim znanjem, kot je predvideno po programih (in konec koncev tudi glede na število ur in let, ki so uradno namenjeni učenju tega jezika), kar vpliva na oteženo učenje v srednji šoli. V povezavi s tem tudi poudarjajo, da za razliko od prejšnjih generacij, ko je bila italijanščina na tem območju dejansko drugi jezik oz. jezik okolja, je danes italijanščino prepričljivo izrinila angleščina, ki uživa višji ugled in ki ji je namenjen večji fond ur v OŠ in SŠ. Tudi takrat, ko se znanje obeh jezikov lahko primerja in bi ga lahko dokazali na višji ravni iz obeh jezikov, pravilnik o maturi določa, da se slabši pretočkuje na osnovno raven.

Razlog za manjšanje števila prijavljenih na višjo raven na maturi pa gre iskati v dejstvu, da kljub zadostnemu znanju marsikateri dijak raje izbere osnovno raven, ker se jim na izpit ni treba posebej pripravljati in ker za vpis na marsikatero fakulteto ne potrebujejo dodatnih točk. Naše upanje je, da se bo situacija spremenila z uvedbo izdaje certifikatov o znanju tujega jezika na ustrezni ravni,¹⁰ za katero se je Državni izpitni center odločil l. 2016. Ta potrdila dejansko predstavljajo splošno veljavne listine, za katere ne bo več treba odšteti dodatnih sredstev, saj bodo

10 Državni izpitni center je v skladu s *Pravilnikom o izdajanju certifikatov z evropsko ravno znanja tujega jezika* (Ur.l. RS št. 73/2016) začel z izdajo potrdil o umestitvi posameznih izpitov v SEJO. Za datum umestitve velja sprejem in objava zaključnega poročila na spletni strani https://www.ric.si/ostalo/umestitve_izpitov_iz_tujih_jezikov_v_sejo/. Za angleščino so potrdila izdali prvič za leto 2014 (retrogradno, s pošiljanjem potrdil kandidatom na dom), za ostale izpite pa leta 2017.

maturantje potrdilo o ravni znanja pridobivali »avtomatično« z dosego zastavljene praga znanja.¹¹

4.3 Italijanščina na fakulteti

Na študijski program Italijanskega jezika in književnosti se prijavlja relativno malo študentov, zato pri vpisu ni omejitev. Do študijskega leta 2008/09 je bil na Oddelku za romanske jezike FF pozitivno opravljen sprejemni izpit iz znanja italijanščine pogoj za vpis na študij; do takrat so se namreč vpisovali samo študentje s predznanjem iz tega jezika. Z uvedbo bolonjskega študija in ukinitvijo tega pogoja je možen vpis tudi brez predznanja. V prvem letniku se zato srečujemo z zelo heterogenimi skupinami (od popolnih začetnikov do tistih, ki so se italijanščine učili različno dolgo, od 2, 4 do 13 let), kar izredno otežuje delo in vpliva na slabo prehodnost iz 1. v 2. letnik. Velike razlike pri vstopnem znanju skušamo uravnotežiti z dodatno ponudbo prilagojenega pouka (Corso integrativo, ki smo ga začeli prvič izvajati v akad. l. 2016/17) v obsegu štirih tedenskih ur v 1. in dveh v 2. letniku. Corso integrativo je nastal na pobudo Darje Mertelj s Katedre za didaktiko italijanščine na podlagi znanstvenih glotodidaktičnih izsledkov, kar je botrovalo poudarku na sistematičnem in intenziviranem pristopu poučevanja ob rednem samostojnem delu študentov, ki je primerno ovrednoteno. Z (vsakomesečnim) pisnim in ustnim preverjanjem predavateljki nudijo študentom podporo pri usvajanju obravnavanega gradiva. Doseženi rezultati v prvem letniku kažejo na izredno koristnost te pobude, seveda le pri tistih posameznikih, ki se odločajo za dodaten vložek v izboljšanje lastnega znanja.

Osnovni problem, ki ga vidim v povezavi z magistrskim študijem, se nanaša na relativno nizek fond ur, ki so namenjene jeziku (zlasti na pedagoški smeri¹²), predvsem pa specifičnim znanjem, ki bi povezovala znanje italijanskega jezika z drugimi strokami, denimo politologijo, sociologijo, pravom, ekonomijo itd. Če bi nam kadrovska zasedba in finančni pogoji to omogočali, bi na ta način lahko obravnavali vsebine, ki bi za naše študente predstavljale dodano vrednost pri vstopu na

11 Državni izpitni center je v spomladanskem roku splošne mature l. 2019 izdal 53 potrdil za raven znanja B1 (skupno število kandidatov na OR je bilo 58) in 13 za raven znanja B2 (skupno število kandidatov na VR: 16).

12 Problem zapostavljenosti strokovnih predmetov za jezikoslovce je skupen problem na vseh pedagoških smereh jezikovnih oddelkov na FF. Nanj vsi skupaj opozarjamo že leta, ker pomembno (negativno) vpliva na kakovost znanja naših diplomantov, zlasti v tistih primerih, ko je predznanje ob vstopu na fakulteto slabo ali pa ga sploh ni.

trg dela, obenem pa bi dali možnost za praktično implementacijo pridobljenega znanja o jeziku in kulturi.

5 Razmišljanja o prihodnosti in optimizaciji stanja

Predstavljeni podatki pričajo o močni povezanosti vseh dejavnikov v vertikali in o pomembnosti vsakega sestavnega dela v tej verigi. V Sloveniji na področju izobraževanja za tuje jezike naredimo veliko, a je žal marsikakšno dejanje neučinkovito in potratno. Menim, da je začetek problema treba iskati v napačni strukturi in organizaciji učenja tujih jezikov predvsem na osnovnošolski ravni, ker se posledice pomanjkanja kontinuitete in slabega načina dela neizogibno prenašajo v vse sledeče faze in pravzaprav upočasnjujejo dosego načrtanih ciljev. Pravica do izbire vsebin v kurikulumu je sicer hvalevredna vrednota, a bi vendarle država morala delovati kot dober gospodar in imeti jezikovno politiko, katere primarni namen bi bil dosega določene ravni znanja tujih jezikov. Menim, da je sedanji sistem izbirnosti škodljiv prej kot koristen, ker povzroča kaos in veliko razpršitev energije, časa, dela, truda in konec koncev finančnih sredstev, ki ne pripeljejo do učinkovitih rezultatov. Uspešnost pri učenju in skrb za »popularnost« določenega tujega jezika tako prepuščamo pedagoškemu kadru, ki ne samo da dela v težkih pogojih (mešani razredi, nekontinuiran pouk, nenadzorovana fluktuacija dijakov), ampak se je prisiljen ukvarjati tudi z aktivnim bojem za »glavarino« oz. propagando, usmerjeno v prepričevanje otrok in staršev o »vščnosti« in koristnosti jezika, ker si pravzaprav mora izboriti dovolj ur, da bi preživel na delovnem mestu. Kot so intervjuvanke večkrat poudarile, je drugi velik problem tudi prepričanje mladostnikov o zadostnosti znanja angleščine kot edinega potrebnega tujega jezika, kar se v konkretnem primeru odraža na zanemarjanju italijanščine in njene uporabne vrednosti kot sosedskega jezika in navsezadnje jezika okolja v Obalno-kraški regiji. Zaključujem z besedami Borisa A. Novaka, ki naj služijo za premislek o nevarnosti izničevanja dosežkov dolgoletne tradicije kakovostnega poučevanja in učenja tujih jezikov na Slovenskem:

Angleščina je nedvomno današnja svetovna *lingua franca*, kar pa ne bi smel biti razlog za zanemarjanje drugih jezikov. Podatki kažejo, da je v Sloveniji v zadnjih desetletjih dramatično upadlo znanje vseh drugih jezikov, ki smo jih nekoč Slovenci odlično obvladali, npr. francoščine, in celo jezikov sosednjih dežel – italijanščine in nemščine. Žalostno je, da mlajše generacije ne govorijo več niti južnoslovanskih jezikov, v katerih smo svojčas znali komunicirati vsi Slovenci. Nekdanjo večjezičnost, značilno za slovenske intelektualce, je zamenjala izključna fiksacija na angleščino.

Na delu je torej katastrofalna jezikovna politika, ki se požvižga na komparativno prednost zemljepisnega položaja Slovenije na tromeji treh velikih jezikovnih skupin (romanske, germanske in slovanske) /.../ ¹³

Literatura

- Bitenc Peharc, Suzana (2017). *Umestitev nacionalnih izpitov iz italijanščine v skupni evropski jezikovni okvir: zaključno poročilo o izvedbi projekta*. Ljubljana: Državni izpitni center. <https://www.ric.si/mma/Zaklju%20%20no%20poro%20%20ilo%20IT%20kon%20%20no%202017/2017062810104572/>.
- Burra, Aleksandro; Debeljuh, Andrea (2013). *L'italiano nelle aree di confine: analisi e proposte per la sua rivitalizzazione/Italijanščina na obmejnem območju: analiza in predlogi za njeno oživitev*. Capodistria: Centro Italiano di Promozione, Cultura, Formazione, Sviluppo Carlo Combi / Koper: Promocijsko, kulturno, izobraževalno in razvojno italijansko središče Carlo Combi.
- Kalenić Ramšak, Branka; Lah, Meta; Pogačnik, Vladimir; Skubic, Mitja (2009). Oddelek za romanske jezike in književnosti. *Zbornik Filozofske fakultete 1919-2009*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 344–355.
- Mikolič, Vesna; Pertot, Susanna; Zudič Antonič, Nives (2006). *Med kulturami in jeziki / Tra lingue e culture*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.
- Skubic, Mitja (2010). *Romanistika na Slovenskem*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Šečerov, Neva; Zorman, Anja. (2008). *Učni načrt. Italijanščina kot tuji in kot drugi jezik na narodno mešanem območju Slovenske Istre*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OG9NCJ4L> (13. 8. 2019).
- Šečerov, Neva; Zorman, Anja (2009). *Učni načrt za izbirni predmet. Italijanščina kot tuji jezik*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FYIYLQW7> (13. 8. 2019).

13 Boris A. Novak: »Slovenščina med Babilonom, Bledom in ledom«, <https://www.sodobnost.com/boris-a-novak-slovenscina-med-babilonom-bledom-in-ledom> (3. 9. 2019).